

Dr Łukasz Kot

NA PRZYKŁADZIE INTRAUBÓW

W 1939 roku w Zamościu mieszkało 12,5 tys. Żydów. Istniała tu jedna z najstarszych gmin żydowskich w Polsce. Zamojska synagoga na starym mieście należała do najstarszych żydowskich zabytków architektury w Polsce. Żyli tu wyznawcy chasydyzmu i Haskale. Na starym cmentarzu spoczywali rabini, uczeni i zasłużeni dla miasta. Dramatyczne losy społeczności żydowskiej w Zamościu zdeterminowały wydarzenia II wojny światowej. Ci, którym udało się w porę uciec przed ostatecznym zajęciem Zamościa przez Niemców mogli uważać się za szczęśliwych choć nie lepiej było po drugiej stronie Bugu. Krótco później gdy Niemcy rozpoczęli ofensywę wschodnią i ich los był policzony. Ciągłe wycofywano się jak najdalej na wschód. Wielu wyjechało do republik kaukaskich inni postanowili pozostać w miejscowościach gdzie byli znajomi i rodzina. Szybko przekonali się, że to był zły wybór: prześladowania, getto, wywóz do obozów koncentracyjnych w konsekwencji śmierć.

Po wojnie wielu Żydów wracało do Zamościa by przypomnieć sobie swoje dzieciństwo, poznać miejsca w których żyli ich przodkowie. Zwykle wizyta nie ograniczała się do miasta, wielu z nich odwiedzało również Archiwum Państwowe w Zamościu. W latach dwutysięcznych do Zamościa przyjechał Mair Szahan, potomek rodziny Intraubów.

Przybył, jako organizator wycieczek młodzieży żydowskiej do Polski. W drodze do Muzeum Miejsca Pamięci w Bełżcu odwiedzili Zamość. Powiadomiłem go o mieszkaniu przodków, które jeszcze przy ulicy Wierzbowej istnieje, choć na pewno w zmienionym kształcie. Przekazałem mu także informację o osobach, które jeszcze przed wojną znały jego prababkę, babkę i matkę oraz jej siostrę. Były to Czesława Kot z domu Gulak oraz Adela Dolecka z domu Gulak. Często rodzinę Intraubów wspominała ich matka Bronisława oraz ojciec Władysław Gulak, którzy po ich wyprowadzeniu się z Wierzbowej zajęli za ich namową i na ich prośbę dom przy ul. Wierzbowej. Mair Szahan gdy był ponownie w Zamościu przekazał jedno ze zdjęć. Z relacji wynika, iż jego przodkowie uciekli z Zamościa razem z Armią Czerwoną. Najpierw do Łucka, Lwowa potem na Syberię i do Uzbekistanu. Podczas wielkiej ucieczki ich drogi się rozeszły. Potem prawdopodobnie po wojnie wrócili do Polski i do Zamościa, lecz tu nie zastali nikogo z rodziny. Sami też się nie odnaleźli, część rodziny zginęła. Wyjechali na północ kraju a stamtąd przez Monachium w Niemczech do Izraela. Przeżyła tylko jedna z córek (Fajga lub Marjem), której M. Szahan był synem.

Wg przeprowadzonej w 2006 r. kwerendy archiwalnej ustaliłem, iż rodziny o nazwisku Intraub mieszkały w Zamościu przy ulicy Szkolnej 2/2, 3/1, 3/2, 3/3, Wierzbowej 5, 8a oraz 14 a także przy Ormiańskiej 6/3.

Rodzina Estery Intraub mieszkała na początku na ulicy Szkolnej 3/2¹ a później w 1933 r. na ulicy Wierzbowej 14 w Zamościu. W drewnianym parterowym domku, który posiadał około 5 izb. Mieszkała tam wspomniana Estera Intraub urodzona w 1906 r. w Zamościu oraz jej matka Kajla Intraub z domu Fridling (Fridland, Friedland lub Frydland) ur. w 1881 r. w Zamościu (jej rodzicami byli Pinkwas i Marja z domu Forem). Ojcem Estery był Mordko Intraub ur. w 1870 r. w Zamościu (jego rodzicami byli Dawid i Ester(a) z domu Albirt). Kajla i Mordko mieszkali początkowo przy ul. Szkolnej 3/1 potem na Wierzbowej 8a a następnie na Wierzbowej 5. Wszyscy wyznania mojżeszowego. Estera miała dwie córki Fajgę (nazywaną Rudą) urodzoną 3 grudnia 1931 r. w Zamościu oraz Marjem (Małka) urodzona 11 stycznia 1934 r. także w Zamościu. Obie wyznania mojżeszowego, których ojcowie w Rejestrze mieszkańców miasta Zamościa (Księża Ludności Miasta Zamościa) są nieznanymi². Estera pochodziła z wielodzietnej rodziny, miała rodzeństwo o imionach: Łaja ur. w 1915 r. w Zamościu, Szmiel ur. 28.02.1919 r. (1918 r.?) w Zamościu, Rajla (Rajzla? Rajrla?) ur. 1.06.1922 r. w Zamościu, Moszko (Moszno?) ur. w 1910 r., Chana ur. w 1913 r. w Bondyrzu, Herszko (Hersz) ur. 1905 r. w Zamościu (stolarz, żona Gitla ur. 25.12.1910 r. w Zamościu; rodzice Gitli to Szaja i Bajla z domu Adler; ślub Herszko i Gitli odbył się 4.06.1930 r. w Zamościu, mieli syna Gdalie ur. 22.09.1930 r., córkę Marjem ur. 24.10.1933 r., i jeszcze jednego syna Pinkusa ur. 8.12.1936 r., mieszkali na Szkolnej 2/2 a potem na Wierzbowej 8a).

Niżej przytaczam zebrane wówczas do tego celu dane pochodzące z zamojskiego Archiwum.

Materiały z kwerendy dotyczącej rodziny Intraubów

Księgi ludności stałej miasta Zamościa, sygn. 83 (Rejestr Mieszkańców m. Zamość 1933, t. 24)

s. 201 - ul. Szkolna 2/2

(ponadto w skorowidzu do rejestru mieszkańców sygn. 114 na Wierzbowej 8a)

- Intraub Herszko – rodzice: Mordko i Kajla z domu Fridland, ur. 1905 r. w Zamościu, lokator główny, stolarz, wyznanie mojżeszowe, żonaty, żona Gitla, ślub 4.06.1930 r. w Zamościu; miał mieszkanie nr 87 w kamienicy trzy piętrowej, w 1881 r. służby budowlane nakazały dokonać remontu³
- Intraub z Adlerów Gitla – rodzice: Szaja i Bajla z domu Adler, ur. 25.12.1910 r. w Zamościu, przy mężu, wyznanie mojżeszowe, zamężna z Herszko 4.06.1930 r. w Zamościu.

¹ Ówczesna ul. Szkolna znajdowała się na Nowej Osadzie. Była to krótka, równoległa uliczka między ul. Gminną i Mikołaja Reja, łącząca dzisiaj ul. Polną i reliktovo zachowane w terenie dawną ul. Krótką (za pomoc w ustaleniu jej lokalizacji dziękuję p. J. Żygawskiemu)

² Wg Rejestru Mieszkańców Miasta Zamościa, powiat zamojski tom 24, str. 204-205, 1933 r. Księga Ludności Miasta Zamościa sygn. 83 to ul. Szkolna 3/2 ponadto w skorowidzu do rejestru mieszkańców sygn. 114 na Wierzbowej 14

³ Joanna Janicka, *Żydzi Zamojszczyzny 1864-1915*, Lublin 2007, s. 48.

- Intraub Gdalie – rodzice: Herszko i Gitla z domu Adler, ur. 22.09.1930 r. w Zamościu, syn, przy rodzicach, wyznanie mojżeszowe.
 - Intraub Marjem – rodzice: Hersz (Herszko) i Gitla z Adlerów, ur. 24.10.1933 r. w Zamościu, córka, przy rodzicach, wyznanie mojżeszowe.
- Intraub Pinkus – rodzice: Hersz (Herszko) i Gitla z Adlerów, ur. 8.12.1936 r. w Zamościu, syn, przy rodzicach, wyznanie mojżeszowe.

s. 203 - ul. Szkolna 3/1

(ponadto w skorowidzu do rejestru mieszkańców sygn. 114 na Wierzbowej 8a, (jako młoda para), po ślubie przenieśli się na Wierzbową 5)

- Intraub Mordko – rodzice: Dawid i Ester z domu Albirt, ur. 1870 r. w Zamościu, lokator główny, wyznanie mojżeszowe.
- Intraub z Frydlandów Kajla – rodzice: Pinkwas i Marja z domu Forem, ur. 1881 r. w Zamościu, zawód: właściciel nieruchomości, wyznanie mojżeszowe, zamężna.
- Intraubówna Łaja – rodzice: Mordko i Kajla z domu Friedland, ur. w 1915 r. w Zamościu, córka, wyznanie mojżeszowe.
- Intraub Szmiel – rodzice: Mordko i Kajla z domu Friedland, ur. 28.02.1919 r. (1918 r.?) w Zamościu, syn, wyznanie mojżeszowe.
- Intraubówna Rajzla (Rajrla?) – rodzice: Mordko i Kajla z domu Friedland, ur. 1.06.1922 r. w Zamościu, córka, wyznanie mojżeszowe.
- Intraub Moszno (Moszko?) – rodzice: Mordko i Kajla z domu Friedland, ur. w 1910 r., w Bondyrzu, syn, wyznanie mojżeszowe, (mieszkał też na Wierzbowej 5)

s. 204-205 - ul. Szkolna 3/2

(ponadto w skorowidzu do rejestru mieszkańców sygn. 114 na Wierzbowej 14)

- Intraub Estera – rodzice: Mordko i Kajla z domu Fridling, ur. w Zamościu w 1906 r., wyznanie mojżeszowe.
- Intraubówna Fajga – ojciec nieznany, matka Estera Intraub, ur. 3.12.1931 r. w Zamościu, wyznanie mojżeszowe
- Intraub Marjem-Mała – ojciec nieznany, matka Estera Intraub, ur. 11.01.1934 r. (1933) w Zamościu, wyznanie mojżeszowe.

str. 205 - ul. Szkolna 3/3

(ponadto w skorowidzu do rejestru mieszkańców sygn. 114 na Wierzbowej 14)

- Intraub Chana – rodzice: Mordko i Kajla z domu Friedland, ur. 1913 w Bondyrzu, na utrzymaniu (Kajla?), wyznanie mojżeszowe.

Księgi ludności stałej miasta Zamościa, sygn. 63 (Rejestr Mieszkańców m. Zamość 1933, t. 3)

s. 27 - ul. Ormiańska 6/3

- Intraub Icko (Icek) – rodzice: Majer i Pesca Braudla z Fromelów, ur. 1899 r. w Zamościu, stolarz, wyznanie mojżeszowe, żonaty, żona Fajga, ślub 27.04.1925 r. w Zamościu.
- Intraubowa ze Szwarebergów Fajga – rodzice: Manasze i Mała z Ugerków, ur. 1.05.1903 r. w Zamościu, wyznanie mojżeszowe, zamężna z Icko (Ieko?), ślub 27.04.1925 r. w Zamościu.

- Intraubówna Malrea (Małko?) – rodzice: Icko i Fajga ze Szwarebergów, ur. 15.01.1927 r. w Zamościu, wyznanie mojżeszowe.
- Intraubówna Pesza – rodzice: Icko i Fajga ze Szwarebergów, ur. 8.07.1928 r. w Zamościu.